

Csorba Béla

**Egy végjáték kezdete
(Feljegyzések februártól márciusig)**

1999. február 8.

Az Újvidéki Televízió Napjaink című műsorában szerepelek, részben a koszovói rendezés, részben a magyar ügyek kapcsán. Először úgy hírlott, ellenfelem Józsa László lesz, később Egeresit említették. Aztán Egeresi a rossz időjárás – pedig a főutak szárazak voltak, csapadék reggel óta nem volt – örve alatt nem jött, hanem otthonról, telefonon szólt hozzá a kérdésekhez. Legalábbis egy ideig, mert azután megszakadt a vonal. Talán jobb is neki, mert eléggé mellébeszél, sőt még az albánok mentalitására is tett egy kétértelmű megjegyzést.

A szerkesztőségben várakozva hallottam az alábbi, karakterisztikus viccet:

Az Úristen magához rendeli Clintont, Jelcint és Miloševicet. "Gyermekeim! Annyi bajt okoztatok az emberiségnek, hogy én azt már meguntam. Tudatom veletek, hogy tíz nap múlva vége lesz a világnak. Most pedig menjetek haza, és jelentsétek be a végzetes hírt népeiteknek, hogy legyen idejük a bűnbánatra." – Miután hazatértek, Clinton tévébeszédet tartott: "Van egy jó hírem, meg egy rossz. A jó hír az, hogy tegnap magához rendelt az Úristen, a rossz pedig az, hogy kilenc nap múlva világvége lesz." – Jelcin azonnal a Dumába hajtatott, és megtartotta expozéját. Így szólt a képviselőkhöz: "Van egy kevésbé rossz meg egy rossz hírem. A kevésbé rossz az, hogy tegnap, korábbi elképzeléseinktől eltérően kiderült, mégiscsak van isten. A rossz pedig az, hogy kilenc nap múlva világvégét tart." Milošević elnöki rezidenciájába sajtóértekezletet hívott össze, és közölte az újságírókkal: "Van két jó hírem. Az egyik az, hogy meghívásomra tegnap az Úristen hozzám látogatott, a másik pedig, hogy sikerült kilenc nappal elhalasztanom a világvégét."

1999. március 24.

Tegnap este feltűnő a csend és nyugalom a faluban. Négy és fél éves lányommal, Violával délelőtt kibicikliztem a temerini piacra. Szokatlanul gyér a forgalom. Két szerb kofaasszony egymást biztatva a NATO ellen fenekedik, máskülönben szerb szót alig hallani. Egy ismeretlen férfi megállít, és azon inzisztál, mondjam meg, lezárták-e a határt, mert ő két héten belül megkapja a vízumot Kanadába, ahol egy kőolajkutató állomáson fog dolgozni. Mondom neki, nincs tudomásom a határzáratról, de minden pillanatban bekövetkezhet. Erre erkölcsi fölháborodásának ad hangot: ezt vele nem tehetik meg, honnan veszik ehhez a jogot, ha ő megkapja a kanadai papírokat, akkor őt kötelesek kiengedni... Kora délután a magyar nagykövetségről, majd a Határontúli Magyarok Hivatalából keresnek. Megnyugtatom őket: nincs pánik. Délután fénymásolatokat készíttetek Otto Pankok Christus zerbricht das Geewehr címet viselő metszetéről: a halottaiból feltámadt Krisztus térdén kettétöri a katonapuskát. Nem tudom, lesz-e időnk és alkalmunk terjeszteni, de megpróbáljuk. A magyaroknak nem kell részt venniük ebben a háborúban, minél kisebb veszteségekkel túl kell élnünk az előttünk álló napokat, heteket.

Este a feszültség és a csend tapasztalható, különösen Milošević beszéde után válik nyilvánvalóvá mindenki előtt, hogy bombázás lesz.

Nyolc óra öt perckor szól a feleségem, a magyar kereskedelmi televízió jelzi: megindult a támadás Jugoszlávia ellen. Felhívom ismerőseimet: még senki sem tudja. Matuska Marci (nyolc óra tíz perckor): "Én hallottam négy nagy robbanást a hegyekből". Felhívom a Szirmai Művelődési Egyesületet – lányaim éppen ott vannak táncpróbán –, egy fiú, valami Laci veszi fel: – Szólj a gyerekeknek, hagyják abba a próbát, rakétákkal lövik Újvidéket, menjen mindenki haza! Ekkor már üvölt a sziréna, sőt hatalmas fény villan déli irányból. Ez elég közletről jöhetett, Újvidék északi részéről. Kerékpárra ülök, és a gyerekek elé sietek, csak úgy, mezítlábas papucsban. Félúton találkozunk, nincs bennük félelem, még nem tudják, miben vesznek részt. Az utcán iszonyatos forgalom indul meg: ki-ki ismerőseihez, rokonaihoz rohan, gyalog, biciklin, gépkocsin. Az égen csak a csillagokat látni, s hallani a bombázók lassan halkuló, tompa moráját. Mindenki nyugtalan, a szerbek láthatóan jobban félnek. Ahogy jövök hazafelé, az egyik szerb kereskedő – aki férjétől eltérően nekem még az életben nem köszönt – most hangosan viszonzza a "dobro vece"-t. Felhívom Pancsovát. Balassa Júlia: szirénák, pánik van, hatalmas robbanást hallottak. Ez vagy a finomító, vagy az Utva repülőgyár. Az egész toronyházban csak ő és Feri maradtak a helyükön, mindenki más az óvóhelyre menekült. Agoston Bandit többször hívom, végre éjjel felé jelenti, éppen most ért haza Magyarországról. Amerre jött, az utak mentén végig állnak az emberek, és nézik a déli égbolton a "tűzijátékot".

1999. március 25.

Korán ébredek. Az utcán hallom a boltba igyekvő asszonyoktól, hogy reggel fél négy felé is volt légitámadás. A legtöbb ember a magyar tévéműsorok előtt töltötte az éjszakát.

Kilenc óra után az MTV 1-ből keresnek, s információt kérnek a helyzetről. Később hallom, hogy sugározták is. Mondanivalómat úgy formáltam, hogy ne keltsek pánikot. A riporter a végén nekem szegezi a kérdést: – És mire készül az önök szervezete?

Mit lehet egy direkt kérdésre felelni úgy, hogy ne jelentse fel magát az ember? De hazudni sem akarok: – A VM DP véleménye, hogy a tartalékosoknak és a katonaköteleseknek meg kell tenniük, hogy elkerüljék az értelmetlen háborúban való részvételt. Erről jut eszembe: Kasza tegnap reggel Havas Henriknek körülbelül ugyanerre a kérdésre állítólag ezt mondta: Mit tehet egy párt, ha a haza védelméről van szó?

A "haza" védelméről???

Ma reggel ismét pánikkeltő nyilatkozatot adott a Kossuthnak, amit még megtetézt körülbelül a következőkkel: Azt megértjük, hogy Magyarország meg akarja védeni saját légtérét, de ezzel (értsd: hogy átadták a magyar légtérét a NATO-nak) feláldozták a vajdasági magyarokat.

Hát így gondolkodik Kasza, aki tudat alatt bizonyára érzi, hogy Milošević bukásával neki is hamarosan üt a végórája.

Konrád György: A bombázás nem hoz megoldást. A Beta hírügynökség alapján a *Magyar Szó* mai száma ezt írja: Konrád György magyar író, a berlini Művészeti Akadémia elnöke tegnap erélyesen bírálta a NATO-t, amiért tervbe vette a szerbiai katonai célpontok bombázását. A DPA hírügynökségnek adott interjújában kijelentette, hogy a bombázás nem hoz semmiféle megoldást.

"Ahelyett, hogy megakadályozná a humanitárius katasztrófát, a NATO még nagyobb fog előidézni", szögezte le Konrád.

"Amíg Törökországban a NATO egyáltalán nem veszi figyelembe a kurdok szeptatista törekvéseit, Szerbiában kiveszi részét az albánok szeptatista céljainak megvalósításában, és démonizálja a szerbeket", mondta a magyar író.

Meggyőződése szerint a jugoszláv célpontok bombázása Európa szívében hasonló helyzetet teremthet, mint amilyen Vietnámban. Konrád György véleménye szerint Szerbia lakossága szembe fog szegülni minden megszállással.

"Közép- és Kelet-Európában a demokratikus rendszereket békés eszközökkel teremtették meg. Erőszakos úton nem hozható létre demokrácia", állapította meg a magyar író.

Konrád György okfejtése bizony túlságosan is sok sebből vérzik. Ellentmondásos. Féligazságokkal teli nyilatkozat. Egyben van csak igaza, abban, hogy rámutat a NATO következetlenségére a kurdok ügyében. Ideális esetben – ha van ilyen a politikában – ugyanis a NATO-nak a kurdok mellé kellene állni, és meg kéne zabolázni Törökországot. Úgy, ahogyan most Miloševićtel teszik. Másrészt nem démonizálják a szerbeket: Milošević eszközei ugyanis valóban démoniak. (Lásd: Vukovar, Bielina, Srebrenica, Zepa...) És az sem igaz, hogy erőszakos úton nem hozható létre demokrácia. A román "forradalomra" most szándékosan nem hivatkozom. De ötvenhat? Vagy hogy egy megfelelő analógiánál maradjak: Konrád már elfelejtette, hogy Hitlerrel milyen eszközökkel számoltak le? Bizony, a legbrutálisabb erőszakkal. És azt mégsem mondhatja, hogy végül nem sikerült Németországban demokráciát teremteni.

Délelőtt fél tíz és tíz között támadás éri a maevicai (heréskerti) laktanyát. Feleségem szerb kolléganője sírva jelenti: az éjszaka két civil ruhás bekísérte katonaköteles fiát a pétervárad laktanyába. Bezdánból jelentik, hogy 300 embert hívtak, illetve hívnak be a napokban. Balassa Júlia jelenti Pancsováról, hogy a helyi televízió felszólította a tartalékosokat, azonnal jelentkezzenek gyülekezési helyükön. A déli órákban ismét csapást mértek a batanikai repülőtérré.

Az éjszaka szétlőtték a kulai elosztóközpontot és a zombori repülőteret. Kulán van a piros sapkás biztonsági szolgálati alakulatok ("specijalni") kiképzőközpontja. (Ez olyan, mint egykor Magyarországon az ÁVH különhadserege.) Sepsey (Szabadka): A 18–55 éves férfiakat nem engedik ki az országból. Matuska (Újvidék): Nem jelent meg a *Danas* ellenzéki napilap. Budisava: Részleges mozgósítás van. Temerin: Géppisztolyos rendőrök szétkergették a csütörtöki heti piacot.

Csányi Erzszi szól, hogy bezárt az egyetem. Pedig ma kaptunk volna fizetést! Később küld egy faxot a könyvéhez írt recenzióval, hogy parafáljam. Visszaküldöm a Kulturni Centar faxszámára. Kérem, mit tud a Maevica elleni támadásról. Kiderül, hogy azt sem tudja, hol van: – Várj, megkérdezem Simonékat. – (S. Grabovacról, a szerb íróról van szó.) Hallom, amint a Simon ezt mondja: – Pa da. Erzszi: – Most már tudom, hogy miért kellett a pincébe mennem, amikor szirénáztak. "Ó, szent együgyűség!" Voltaképpen irigylem Csörét. Recseg-roppog körülötte a világ, ő meg a Textúrák című tanulmánykötetével bíbelődik!

Este a Kossuthon interjú Kaszával. Bejelenti: mai ülésén a szabadkai képviselő-testület elítélte a NATO-t. (Még hozzá egyhangúlag!)

Hét órákor megszólalnak a szirénák. Újvidéket nem érte találat, legalábbis úgy tűnik. Kilenc óra felé fölöttünk zúgtak, s főleg Belgrád irányába tartottak, vagy onnan jöttek észak felé. Valószínűleg a főváros környékét támadják. Fél tíz felé még hallani a morajlást. Tíz előtt felhívom Balassáékat: a Karaburma környékét verik.

A belgrádi tévé esti műsorában Peter Handkét mutatják, aki valahol arról szónokol, hogy hamarosan az egész világ Szerbia és Jugoszlávia lesz. Azt azonban diszkréten "elhallgatja" a kamera, hogy hány ember előtt deklamál az osztrák író, akit a boszniai tömeggyilkosságok sem rendítettek meg elvakult szerbpártiságában. Ez a szerbbarátság azonban most a Miloševici diktatúra igenlését jelenti. Ez még akkor is így van, ha látnivaló, hogy az USA-t – mondani sem kell – korántsem csupán emberi jogi és kisebbségvédelmi szempontok vezérik.

A szerb lakosságot a propaganda az orosz támogatással ámitja el. De elgondolkodtató a magyar kereskedelmi kettős (TV2) nagyon finom hangulatkeltése is a NATO-hadviselés ellen. A ma esti műsorban például egy keményen kisminkelt nő ezt mondja: Ha az oroszok beavatkoznak, akkor Magyarországnak vége.

Este Páll Sándor nyilatkozik az újvidéki rádió magyar műsorának. Mondanivalójának lényege: Magyarország pont most igyekezett a NATO-ba, amikor nyilvánvaló volt, hogy Jugoszlávia konfrontálódni fog a katonai szövetséggel. Ezenkívül Magyarország a NATO teljes jogú tagjaként vétőjoggal rendelkezett, és meg tudta volna akadályozni a légicsapást, és feltételként szabhatta volna meg, hogy azonnal kezdjenek tárgyalásokat a vajdasági magyarság sorsáról. Hogyha Orbán Viktor minden magyar miniszterelnökének vallja magát, el kell számolni az itteni magyar koporsókkal is.

Páll már készíti a fészket. Siet Kasza után.

1999. március 26.

Délután Sziveri – emléktábla-koszorúzás. (Jancsi 45 éves lenne...) Amikor a ház közelébe érek, felbőg az Őkrész-kocsma tetején a sziréna: légiriadó. Ennek ellenére megtartjuk az emlékezést, 25–30 ember van jelen. Balogh Sándor először elmondja *A Kos jegyében*-t, azután én mondok egy beszédet Losonc Alpár helyett, aki még nem jött haza Pestről, majd ismét Sanyi következik a hihetetlen aktualitást kapott *Bal-Kánon*-nal. Ezután a szomszéd ház udvarán iszogatónk, beszélgetünk. Persze a fő téma a háború. Halljuk, ismét Belgrádot verik a NATO gépei.

1999. március 27.

Reggel telefonálnak: Az éjjel féltéglát dobtak N. B. gépkocsijára a Rákóczi Ferenc utcában. A kocsit az udvarban állt, jugoszláv rendszámú. Föltételezik, hogy mivel korábban egy magyar rendszámú kocsit is gyakran állt a házuk előtt, szerb huligánok lehettek a tettesek.

Cenaj albán pék üzletének kirakatát a Petőfi utcában ismét betörték, akárcsak tegnap és tegnapelőtt éjjel is.

Déltájban három rácsos ablakú katonai teherautóra leszünk figyelmesek. Minden bizonnyal arra szolgálnak, hogy beléjük gyűjtsék a kényszermozgósítottakat. Körültelefonáljuk az embereinket, jó lesz, ha vigyáznak.

Este furcsa vegyszerszagra leszünk figyelmesek. Erős délkeleti szél fúj. Felhívom a pancsovaiakat, elmondják, hogy tegnap találat érte az egyik Belgrád környéki vegyiraktárt, az épület még mindig ég, a kossava (a Vaskapu felől fúvó igen erős délkeleti szél) valószínűleg ennek a bűzét hozza át a Bácskába. Szódabikarbónás, vizes zsebkendővel kell védekezni ellene. Zomborból jelentik, hogy ma hajnalban ismét találat érte a röpteret. A nyugat-bácskai fiúkat Aleksa antic (észak-bácskai falu) közelében állomásoztatják a páncélosoknál. Nagy az izgalom, mert úgy tudják, bemérték őket.

1999. március 28., 0 óra 50 perc

Két jókora robbanásra ébredek. Közvetlenül fölöttünk hallani a gépeket. Ez valahol a közelben robbanhatott.

Reggel kenyeret, újságokat veszek. A *Magyar Szóban* benne a hír, hogy megkoszorúztuk a Sziveri-emléktáblát. Ebben a feszült légkörben talán ez is megnyugtató. Lányaim jókora barkákkal a templomba igyekeznek. Később hallom tőlük, hogy a virágvasárnapi körmenet ezúttal elmaradt, a légiriadó miatt nem merték megtartani. "Nem szabad tíz embernél többnek gyülekezni." (Ez csacsiság, és a templom körüli egyházi körmenetekre nem vonatkozik.)

Az éjjel, mint várható volt, több embert elvittek, egy K. nevezetű férfit állítólag meg is vertek eközben. (Ezt a hírt estig nem sikerült ellenőriznem, a család bezárkózott, senkinek sem nyitnak ajtót.) V. Cs.-t traktorral és pótkocsival mozgósították, azt mondták, két hónapig ne várják vissza. (Közben a tavalyi kukoricája még betakarítatlanul áll a határban.) E. Z.-t gépkocsivezetői beosztásban mozgósították. Péntekről szombatra virradóra 45, szombatról vasárnapra virradóra pedig 37 embert vittek el. "Szigorúan ügyelve a nemzetiségi összetételre" – mint hírlik.

Az újvidéki rádió ismertette azokat a szankciókat, amelyek a mozgósítási parancs megtagadóra vonatkoznak. Az öttől húsz emlegetése mellett többször említették a halálos ítéletet is. Vagyis folyik a megfélemlítés. Úgy látszik, gyér a felhozatal. A nagy kardcsörtetés ellenére a szerbek sem igyekeznek hadba vonulni. A fiatal férfiak többsége nem otthon alszik éjszakánként. Ebben legalább nincs különbség szerb és magyar között.

Rádióhír: Koszovón folyik a népirtás. Rugova háza lángokban áll. Pesten az Alba Kör és Lastic Péroék Jugoszlávia mellett tüntetnek, és tiltakoznak, amiért Magyarország biztosítja a reptérhasználatot. De miért nincs az Alba Körnek egy szava sem az albánok érdekében? Időközben megtudom, hogy az éjszakai robbanások a cseneji (falu Újvidéktől északra) repülőtér felől jöttek. Sebesültek is vannak, legalább kettő. Őket ide, a temerini egészségháza hozták be. A támadásról állítólag az újvidéki televízió is beszámolt, ők azonban nem a cseneji repülőtéréről, hanem az Illancs-pusztai szövetkezeti majorságról beszélnek, s áldozatokat is emlegetnek. (Az egyik áldozat állítólag egy nádalji tartalékos szerb fiú.)

1999. március 29.

Szóbeszéd szerint az éjszaka négy katona halt meg, amikor a repülőtérhez közeli radarállomást szétlőtték. "Csak három percig működött."

1999. március 30.

Magyar Szó, 3. oldal: Egyhangú elítélés.

"Bosko Perosevic, a Tartományi Végrehajtó Tanács elnöke tegnap fogadta a Vajdaság területén élő nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok szervezeteinek és egyesületeinek képviselőit. Az ülés után közleményt adtak ki, amelyben a tartomány területén élő etnikai csoportok egyhangúlag és határozottan elítélik a NATO-légicsapásokat, melyekkel az agresszor a nemzetközi jog rendelkezéseit megszegve rátámadott egy szuverén államra."

És vajon ki vett részt a magyarok közül e bájcsevegésen? Hát Bosnyák István, a JMMT (Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság) elnöke, és Vicsek Károly, az Újvidéki Színház igazgatója...

1999. március 31.

Torgyán József (Kossuth Rádió): "Eddig semmilyen jel nem mutat arra, hogy a vajdasági magyarok hátrányos helyzetbe kerüljenek a sorozáson." A vajdasági magyarság hátrányos helyzete éppen abban nyilvánul meg, hogy tagjait ugyanolyan arányban elviszik katonának, mint a többieket, noha ez nem az ő háborújuk! Egyébként éppen tegnap hívtak fel bennünket Kosovska Mitrovicáról, egy kiürített albán házból: bizony, a magyarokat is bevetik a harcokban, sőt! Részt kell venni az etnikai tisztogatásokban is.

Különben Újvidéken és Belgrádban karneváli hangulat van. Rockegyüttesek, népi zenekarok, sportolók, színészek deklamálnak a NATO ellen. S meg sem fordul a fejükben a saját felelősségük az elmúlt tíz év sovinszta politikájáért. Engem ezek a délutáni és esti mulatságok a középkori haláltáncokra emlékeztetnek. Míg dühöngött a pestis és egész városok haltak ki szinte az utolsó szálig, folyt a bor, és állt az örömmünnep. De hát a kisgyerek is lényegében ugyanezt teszi, ha fél a sötétben: dalol, s ha már a rettegéstől szorul a torka, füttyörész.

Szegény, szerencsétlen, elbutított szerb nép! Micsoda árat kell fizetned a józanodásért! És meddig tart, amíg a gyilkos ideológiának írmagja sem marad a közéletben? Németországban ehhez egy emberöltő kellett. Lehet, hogy itt még attól is több időbe telik?